

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ Х МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

**REPORTS OF THE X INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE "A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE
TECHNOLOGIES"**

м. Харків, 27–28 жовтня 2022 р.

Харків
2022

УДК 740+656+338

ББК 87

Л 93

Головні редактори:

Панченко С.В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, ректор Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В.П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашик В.О. – д-р філос. наук, професор

Бакланов О. М. – д-р хім. наук, професор

Близнюк Л. М. – канд. філол. наук, доцент

Ватуля Г. Л. – д-р техн. наук, професор

Даніл'ян В. О. – канд. філос. наук, доцент

Дудін О.А. – канд. техн. наук, доцент

Змій С.О. – канд. техн. наук, доцент

Каграманян А.О. – канд. техн. наук, доцент

Кравець А. М. – канд. техн. наук, доцент

Колеснік К. Е. – канд. іст. наук, доцент, академік ТАУ

Куценко М. Ю. – канд. техн. наук, доцент

Новіков Б. В. – д-р філос. наук, професор

Павлов В. І. – канд. філос. наук, доцент

Панченко В. В. – канд. техн. наук, доцент

Соломніков І.В. – канд. екон.наук, ст. викладач

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Устенко О. В. – д-р техн. наук, професор, академік ТАУ

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 6 від 30.11.2022 р.)

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. 27-28 жовтня 2022р. Відп.за випуск Н.В.Алексєєнко. — Харків : Мачулін, 2022. — 284 с..

ISBN 978-617-8195-30-4

УДК 740+656+338

Матеріали подано в авторській редакції

ISBN 978-617-8195-30-4

© Авторський колектив, 2022

© Мачулін, худ. оформлення, 2022

Und Kritiken / Ronald M. Hahn & Rolf Giesen. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf, 2002. 779 S.

4. Hoffmann F. Moderne Horror filme / Frank Hofmann. Rüsselsheim: Hofmann, 1992. 175 S.

5. Pechmann M. Horror und Kultur: Wie Horror filme die Gesellschaft wider spiegeln / Max Pechmann. Saarbrücken : Sued westdeutscher Verlag fuer Hoch schulschriften, 2010. 132 S.

6. Podrez P. Der Horror film. *Handbuch Filmgenre. Geschichte – Ästhetik – Theorie. Hg. Von Marcus Stiglegger.* Berlinu.a.: Springer, 2020. S. 539–556.

7. Schifferle H .Die 100 besten Horror-Filme / Hans Schifferle. München: Heyne, 1994. 220 S.

8. Twele H. Horror filme für Kinder? / Holger Twele. *Von wilden Kerlen und wilden Hühnern: Perspektiven des modernen Kinder films.* Marburg: Schüren, 2012. S. 247-269.

9. Vossen U. Filmgenres. Horrorfilm / Ursula Vossen. Stuttgart: Reclam, 2004. 371 S.

АСМУТ Х., габілітований PhD, професор

Університет Аугустана

Нойсдеттельсау, Німеччина

СИМВОЛІЧНІ ФОРМИ ЕРНСТА КАССИРЕРА (1874–1945)

Ідея відомого американського філософа Нельсона Гудмена (Nelson Goodman, 1906–1998) про символічне створення світу аж ніяк не була новою. Нельсон Гудмен також ніколи цього не стверджував. Швидше, це більш-менш чітко стосується багатьох місць у трьохтомній праці «Філософія символічних форм» (1923–1929), котрі спроектував німецький філософ Ернст Кассіпер (Ernst Cassirer) на початку 20-го століття.

Насправді, Ернст Кассілер також розробляє теорію, яка описує різні підходи до реальності через способи символізації. Саме в цьому відбивається інтерес Ернста Кассілера до порівняльної культурології, до філософії міфу та мови, а також відображається історичність філософської думки.

Але, на відміну від Нельсона Гудмена, все ж таки Ернст Кассілер підкреслює два основних моменти: історичність і систематику символічних форм. Повністю в дусі Нельсона Гудмена, а також повністю в дусі Йогана Готліба Фіхте, філософ Ернст Кассілер розвиває свою концепцію символічної форми [1]. Поза всякими дуалістичними концепціями гносеології та герменевтики Кассілер висуває ідею взаємно поєднаної організації сенсу і предмета [2]. Світ і сенс світу невід'ємно пов'язані один з одним. Чисто об'єктивний світ, який знаходиться до або поза наданням сенсу, до якого повинно підійти мислення, духовне в цілому, Ернст Кассілер відкидає так само, як і уявлення про простий спосіб заданості світу.

На його думку, скоріш, світ виступає тільки в «різних модальностях надання сенсу» [3]. Це – символічні форми. Тому поняття символу виступає у Ернста Кассілера в розширеному значенні. Воно більше не є зарезервованим лише для естетики, як то, наприклад, у Ф.В.Й. Шеллінга та Г.В.Ф. Гегеля, натомість означає енергію духу, «через яку духовний зміст пов'язаний з чуттєвим знаком і є внутрішньо притаманним цьому знакові» [4]. Така духовна енергія необхідна, оскільки ці символічні форми вихоплені від протікання в часі. На думку Ернста Кассілера, свідомість знаходиться в часі і пов'язана з часом. Всі враження, таким чином, знаходяться у певному потоці. У свідомості вони завжди є лише неповторними враженнями, постійним рухом окремого із окремого в окремому.

Таким чином, загальне може породжуватися лише тільки супроти особливого, супроти потоку часу, за допомогою залучення енергії. Виникає прірва, нерозв'язне протиріччя. Нова конкретна єдність використовується як духовний центр між духовним змістом і потоком вражень. «Цей процес є всюди, де свідомість не задовольняється тим, щоб мати просто чуттєвий зміст, натомість там, де вона породжує його сама із себе. Сила цього породження є тим, що перетворює зміст одного лиш відчуття і сприйняття в символічний зміст» [5].

Ернст Кассіер називає у своїй філософії символічних форм п'ять наступних форм: мова, наукове пізнання, міф, мистецтво і релігія [6]. Всі вони є продуктами духовної культури. Незважаючи на все різноманіття їх внутрішньої структури, вони, тим не менш, є складовими частинами «одного єдиного великого проблемного контексту, – стосовно перетворення до багатогранних підходів, які всі пов'язані з однією метою, перетворити пасивний світ простих вражень... на світ чистого духовного самовираження» [7]. Ернст Кассіер розвиває свою теорію породження світу не як об'єктивне виникнення, а як формування та надання сенсу. Прості рудиментарні враження, таким чином, отримують інтерес, зміст та контекст. Вони є процесами упорядкування, збору, аналогій, інтерпретації тощо. Ідея світу самого по собі, дійсності, котра виступає його підґрунтям, таким чином, отримує єдину регулятивну функцію [8].

У цьому контексті він справедливо наголошує: «Звичайно, жодна окрема форма вже не може претендувати на те, щоб охопити в собі дійсність як таку... та виразити її повно і адекватно. Швидше, думку про таку остаточну однозначну дійсність, якщо взагалі вона є, можна охопити як ідею лише так: як завдання сукупності визначення, в якому кожна окрема функція пізнання і свідомості може взаємодіяти відповідно до її особливостей і в рамках її визначених меж» [9].

Погляд Ернста Кассірера на проблему пізнання показує йому, що це також і особливо в історії стає все більш безглуздо говорити про реальність саму по собі. При цьому він слідує певному прочитанню Кантівської речі-самої-по-собі, згідно з яким річ-сама-по-собі є не субстрат досвіду, котрий прихований завдяки способу функціонування органів пізнання, натомість вона є простим межовим поняттям. Він знаходить цю точку зору особливо в Гегеля, але доповнює її більш далекосяжною історизацією. Пізнання та історія концептів пізнання не крокують незалежно поряд одне з одним, але співвідносяться через розвиток в часі зі своїм часом. Саме в цьому виражається критика Кассірера щодо абсолютної метафізики Гегеля.

Також погляд на проблему пізнання став сам історичним, тобто дійсно історичним, але при цьому не випадковим історичним, а змістовно пов'язаним з духовно-історичним світом. Таким чином, Ернст Кассірер може описати розпад і відділення теорії відображення пізнання, описати теорію, яка використовується в різних рівнях уточнення заданості об'єкта чи безпосереднього досвіду. Перш за все, це теорії, які пояснюють репрезентацію через попередню дійсність/реальність. Виникнення концепту, який замінює відображення зображенням, формальною, творчою та породжуючою здатністю, на думку Кассірера, відбувається в ідеалізмі, починаючи у працях Декарта і Лейбніца, та завершуючи у творах Канта і Гегеля.

При цьому історичний шлях одночасно створює паралель до рівнів/етапів символізації. На першому рівні/етапі проявляється ще майже фізичний зв'язок знаків і речей. Тільки в подальших більш вищих формах з'являються інтелектуальні символи в історичному сенсі, які стають ефективними завдяки їхній формотворчій духовній силі, та на які не лише були вказані пасивні впливи. За символічними формами, що утворюють цілі системи, містяться «енергії творення» [10].

Це включає в себе уявлення про те, що кожна з цих форм замкнена в собі, оскільки в ньому, незважаючи на неоднорідну множину окремих образів/фігур, все є ж певний закон формування, певний спосіб символізації, кожен з яких характерний для мови, пізнання, міфу, релігії чи мистецтва. Але Ернст Кассіерер також наголошує: «Функцію живописної композиції взагалі можна принаймні розглядати як кінцеву всеосяжну єдність; однак різноманітність форм з'являється відразу, як тільки рефлектуєш на різні відносини, котрі задає дух у кожному з них стосовно породженого ним світу образів та форм» [11].

Символічні форми як форми вираження в принципі мають однаковий ранг [12]. Й кожна з них має свій характер [13]. Вони утворюють незамінні зразки інтерпретації дійсності. Тому вони – згідно з риторикою Нельсона Гудмена – є самостійними світами. У Ернста Кассієра з'являється істотний характер усіх культурних явищ духовного, однак у структурованому існуванні один поряд із іншим, а не в ході послідовного розвитку один після іншого. Ернст Кассієрер говорить про «загальну систематику символічних форм» [14]. Є будова, є пласти, є ступінчастий розвиток [15].

Таким чином, в основі символічних форм лежить замкнений в собі, єдиний метод, котрий розкривається завдяки формальному погляду на функції символізації. При цьому мета та інтерес Ернста Кассієра полягають саме в різноманітті, в якому проявляється сила, що формує дійсність в історії та сьогоденні.

Список використаних джерел

1. Стосовно роздумів Ернста Кассієра щодо практичної філософії останнім часом вказував: Ullrich, Sebastian (2007): Wechselseitige Anerkennung als Grundform der ethischen Gemeinschaft. Ausdruck, Anerkennung und Person in der Philosophie der symbolischen Formen //

Christoph Asmuth (Hg.) *Leiblichkeit – Interpersonalität – Anerkennung. Transzendental philosophie und Person.* Bielefeld, S. 297–310.

2. Концепція єдності сенсу і об'єкта, суб'єкта і об'єкта, «знання» і «пізнання об'єкта» є лейтмотивом неокантіанства, див., наприклад, наступні праці: Cohen, Hermann (1883): *Das Prinzip der Infinitesimal-Methode und seine Geschichte. Ein Kapitel zur Grundlegung der Erkenntniskritik.* Berlin, тут §§ 23, с. 87–88; Natorp, Paul (1887): *Überobjektive und subjektive Begründung der Erkenntnis // Philosophische Monatshefte* 23. S. 257–286; Rickert, Heinrich (1892): *Der Gegenstand der Erkenntnis. Ein Beitrag zum Problem der philosophischen Transzendenz.* Freiburg i. B., с. 40. До питання про об'єктивність в неокантіанстві порівняй: Stolzenberg, Jürgen (1995): *Ursprung und System. Probleme der Begründung systematischer Philosophie im Werk Hermann Cohens, Paul Natorps und beim frühen Martin Heidegger.* Göttingen, S. 212 і далі.

3. Cassirer, Ernst (1953–1954): *Philosophie der symbolischen Formen.* 3 Bde. Darmstadt, III, S. 234.

4. Cassirer, Ernst (1956): *Der Begriff der symbolischen Form im Aufbau der Geisteswissenschaften // Cassirer Ernst: Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs.* Darmstadt, S. 171–200. Тут S. 175.

5. Ibid., S. 177.

6. Cassirer, Ernst (1953–1954): *Philosophie der symbolischen Formen.* 3 Bde. Darmstadt, I, S. 3f.

7. Ibid., S. 51.

8. Щодо концепції Кантової «речі самої по собі» як «регулятивної ідеї» див.: Cohen, Hermann (1987): *Kants Theorie der Erfahrung.* Hildesheim. S. 641 f. Щодо інтерпретації Ернстом Кассієром «самого по собі» див.: Dalbosco, Claudio A. (2002): *Dingansich und Erscheinung. Perspektiven des transzendentalen Idealismus bei Kant.* Würzburg. S. 43 f.

9. Cassirer, Ernst (1964): Zur Einsteinschen Relativität stheorie. In: ders.: Zurmodernen Physik. Darmstadt 1964. S. 109.

10. Cassirer, Ernst (1956): Der Begriff der symbolischen Formim Aufbauder Geisteswissenschaften // Cassirer Ernst: Wesen und Wirkung des Symbol begriffs. Darmstadt, S. 200.

11. Ibid., S. 188.

12. Cassirer, Ernst (1953–1954): Philosophie der symbolischen Formen. 3 Bde. Darmstadt, I, S. 9.

13. Ibid., S. V.

14. Cassirer, Ernst (1956): Der Begriff der symbolischen Formim Aufbauder Geisteswissenschaften // Cassirer Ernst: Wesen und Wirkung des Symbol begriffs. Darmstadt, S. 174.

15. Ibid., S. 178.

(переклад з німецької мови В.Абашиніка)

БЕРЕЗНИЙ В.М., *ст. викладач,*

ЄРМОЛЕНКО О.А., *канд. екон. н., доцент*

ЛИСЬОНКОВА Н.М., *канд. екон. н., доцент*

Український державний університет залізничного транспорту

м. Харків, Україна

ЛЮДИНА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ВОРОГИ ЧИ ДРУЗИ?

В сучасних умовах швидкого розвитку науки та техніки перед людством все частіше постають питання, які не можна було уявити ще 50 років тому. І будь-яка діяльність людини у різноманітних сферах все більше знаходиться під впливом різного роду інформаційних технологій. З кожним днем технології стають все більш досконаліми, і зараз вже можна відвести особливу царину технологіям штучного інтелекту. Найбільш поширене визначення штучного інтелекту пов'язано саме із здатністю

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	3
СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	
АБАШНІК В.О. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 19-ГО СТОЛІТТЯ	6
АБАШНІК У.В. «АНАТОМІЯ» (1999): МІЖ ФІЛЬМОМ ЖАХІВ ТА ВЧЕННЯМ ГІППОКРАТА	11
АСМУТ Х. СИМВОЛІЧНІ ФОРМИ ЕРНСТА КАССІРЕРА (1874– 1945)	15
БЕРЕЗНИЙ В.М., ЄРМОЛЕНКО О.А., ЛИСЬОНКОВА Н.М. ЛЮДИНА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ВОРОГИ ЧИ ДРУЗИ?	21
БЛИЗНЮК Л.М. МОВНА СУГЕСТІЯ ЯК НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РИТОРИКИ	25
БЛИЗНЮК Л.М., ВАРЛАМОВА А. СЕМАНТИЧНІ БАР'ЄРИ КОМУНІКАЦІЇ	27
ВОЛОШИНА О.М., НЕШКО С.І. СИНТАГМАТИКА ТА ПАРАДИГМАТИКА	30
ГОНЧАР В.В., ВЕРЕТЕЛЬНИКОВА Н. А., БАТУЛІН Д. С. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	31
ГОНЧАРОВ С. О. МЕТАФІЗИКА Ю. В. МАМЛЄЄВА ЯК ПРОДОВЖЕННЯ ТРАДИЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФІЛОСОФІЇ: ПРИХОВАНА ЗАГРОЗА ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	33
ДАНІЛ'ЯН В.О. СИНДРОМ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ	36
ДАНІЛ'ЯН В.О., РУДЬ Ю.С., МИРОНЧУК І.О.	39

Наукове видання
Відповідальність за редагування та достовірність інформації
несуть автори роботи

Людина, суспільство, комунікативні технології:
матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф.
27-28 жовтня 2022 р.

Reports of the X International scientific-practical conference
“A person, a society, communicative technologies”

Відп. за випуск Н.В.Алексєєнко.

Підписано до друку 16.11.2022. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.
Ум. друк. арк. 27,67. Обл.-вид. арк. 41,8.
Наклад 300 пр. Зам. № 2112

Видавець Мачулін Л.І.
тел. +38(068)886-52-57
editor2016@ukr.net
<http://knigoizdat.org.ua>
Свідоцтво про держреєстрацію:
сер. ХК №125 від 24.11.2004

Віддруковано в ПП Озеров Г. В.
м. Харків, вул. Університетська, 3, кв. 9.
Свідоцтво про реєстрацію: № 818604 від 02.03.2000.